

Август 2021 година

Извештај: #4

Автори:
Јована Петковска
Дарко Ѓорѓиоски

АЛЕКСАНДРОПОЛИС - ГАСИФИКАЦИЈА НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Истражување за пазарните состојби и потенцијали кои гасификацијата на Северна Македонија може да ги има во иднина, како и можните геополитички влијанија од негово воведување

Целта на истражувањето беше утврдување на потеклото и количината на природен гас во Република Северна Македонија и проекција како истото ќе се зголеми и ќе се промени динамиката на пазарот преку изградбата на новата делница и грчкиот тек „Александрополис“, со што Северна Македонија ќе има два примарни извори на природен гас, споредбено со досегашниот еден извор кој доаѓа од меѓународниот Коридор 8 и е руски транзитен гасовод, што би можело да значи раздвижување на геополитиките на државата и пошироко.

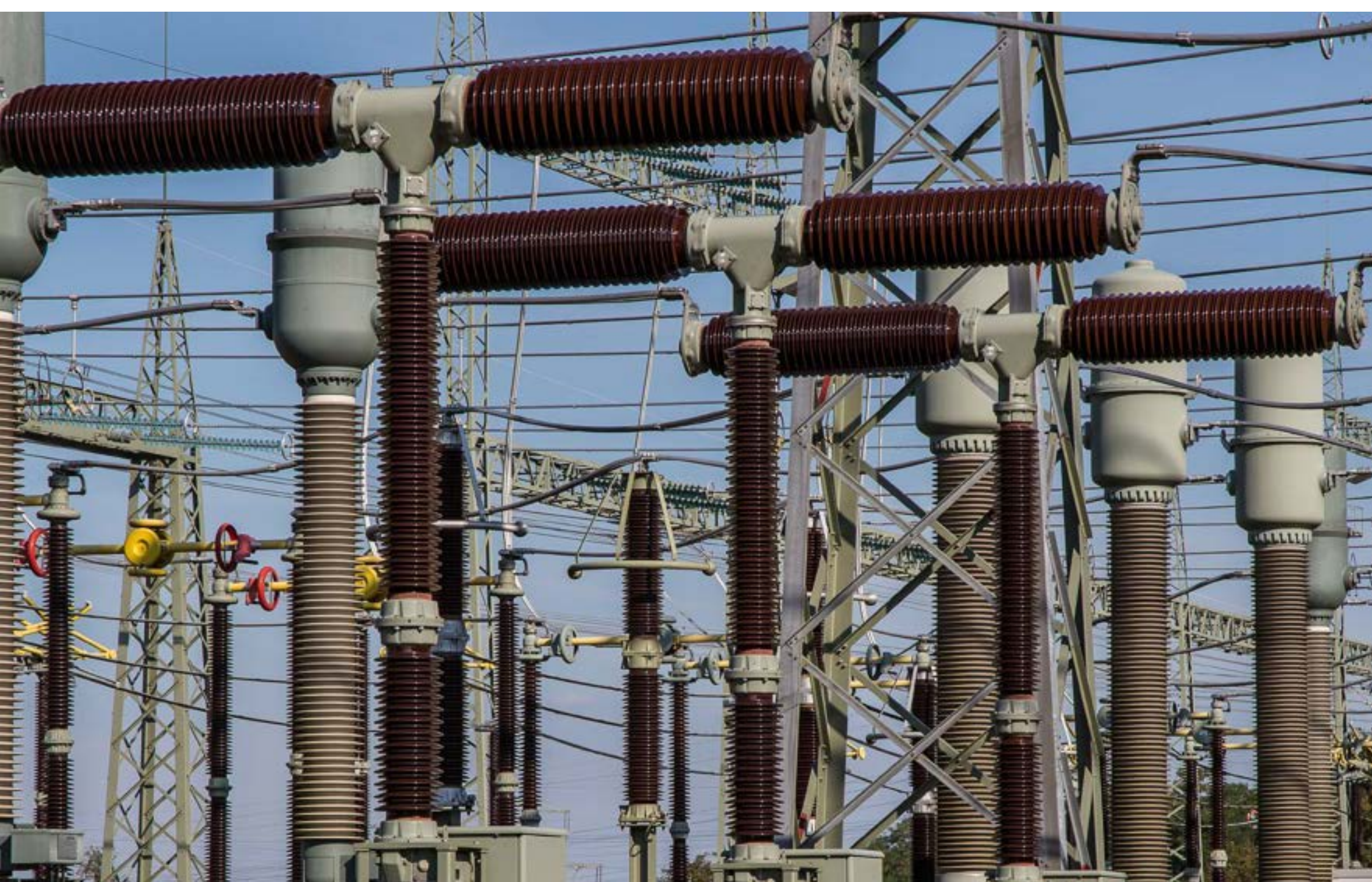
Истражувањето „Александрополис“ е осмислено како анализа на состојбите на енергетскиот пазар, односно процентуалната застапеност на природниот гас во вкупниот енергетски сектор, вредноста на неговиот увоз и потенцијалите на овој енергетски ресурс за Македонија. Анализата треба да ја покаже реалната слика на енергетскиот пазар, дали има влијае на геополитиката, како и заклучоци и препораки кои би придонеле за севкупната одржливост и понатамошен развој на државата.

„Започнувајќи од 1 јануари 2015 година пазарот на природен гас во Република Македонија е целосно либерализиран и сите потрошувачи може да изберат од кој трговец или снабдувач ќе набавуваат природен гас. Регулаторната комисија за енергетика има издадено 15 лиценци за трговија со природен гас, 2 лиценци за снабдување со природен гас, како и една лиценца за снабдување со природен гас во краен случај.“

Регулаторната комисија за енергетика и водни услуги

01

Методологија на истражувањето

Истражувањето започна со прибирање на информации за присуството на природниот гас, потекло на природниот гас, дистрибуција, потрошувачки капацитет, видови на потрошувачи, пазарна вредност итн., што беше спроведено преку директен пристап до соодветни институции кои поседуваат такви информации. Притоа, оваа анализа се базира на статистички податоци кои произлегуваат од национални институции и меѓународни организации, односно меѓународни бази на податоци. Во оваа фаза се искористи и механизмот за слободен пристап до информации од јавен карактер.

Понатаму беа искористени податоци од јавно достапни бази со податоци:

- **меѓународна статистика:** Еуростат;
- **домашна статистика:** Државен завод за статистика;
- **домашни институции:** Кабинет на заменик-претседател на Владата задолжен за економски прашања, координација со економските ресурси и инвестиции, Министерство за надворешни работи, Министерство за економија, Национални енергетски ресурси, Регулаторна комисија за енергетика и водни услуги, Комисија за заштита на конкуренција;
- **домашни организации:** ГА-МА АД Скопје, ЈП Куманово-гас Куманово, ЈП Струмица-гас Струмица, Дирекција за технолошки индустриски развојни зони, Индекс на меѓународно присуство 2019 на Институт Преспа (International Impact Index).

Во втората фаза од истражувањето беа направени повеќе секторски интервјуа со експерти од соодветните области. Интервјуата беа спроведени со претставници од националните институции, односно државни службеници и новинари кои активно ги следат збиднувањата на пазарот на енергетика. Интервјуата беа направени врз основа на тематски водич, претходно изготвен од проектниот тим, кој содржеше прашања од отворен карактер.

02

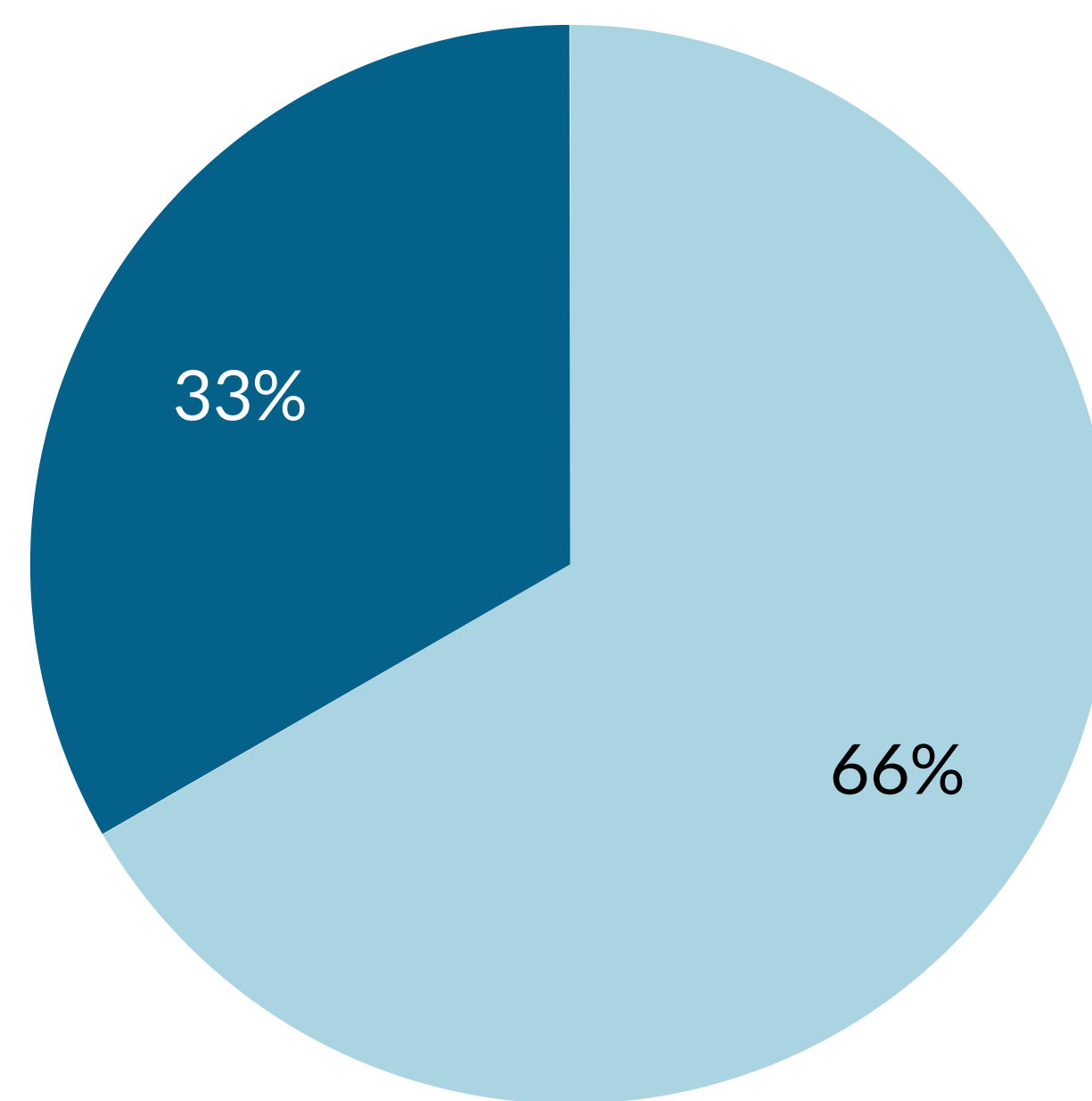
Главни наоди од истражувањето

Гасификацијата на Република Северна Македонија е една од најважните и клучни определби на сите досегашни влади. Целосната реализација на овој проект ќе придонесе кон подобрување на голем број општествени аспекти како животниот стандард, животната средина, но и стопанството и економијата.

Република Северна Македонија, како и поголемиот број на држави на Балканскиот Полуостров е целосно увозно зависна од гас и е поврзана само со еден гасовод од Руската Федерација. Системот за пренос на природен гас е дел од рускиот транзитен гасовод, меѓународниот Коридор 8, преку Украина, Молдавија, Романија и Бугарија, од каде дел стигнува до Р.С. Македонија, а дел продолжува за Република Грција. Влезот е кај Деве Баир, и преку Крива Паланка, Кратово и Куманово, со вкупна должина од 98 197 километри, завршува во Скопје. Вкупниот капацитет на системот за пренос на гас на годишно ниво изнесува 800 милиони м³ со можност да се зголеми до 1200 милиони м³ со изградба на компресорска станица.

Како резултат од постоењето на само еден извор и приклучок, Руската Федерација значително доминира во снабдувањето на Република Северна Македонија со природен гас, и тоа во 2019 година изнесува 70.353.124 евра вредносен обем споредено со 36.714.519 евра потрошени на набавка на гас со потекло од Европската Унија, односно нејзините држави членки, вклучувајќи ги и соседните држави Грција и Бугарија.

Природен гас по вредносен обем во 2019 година

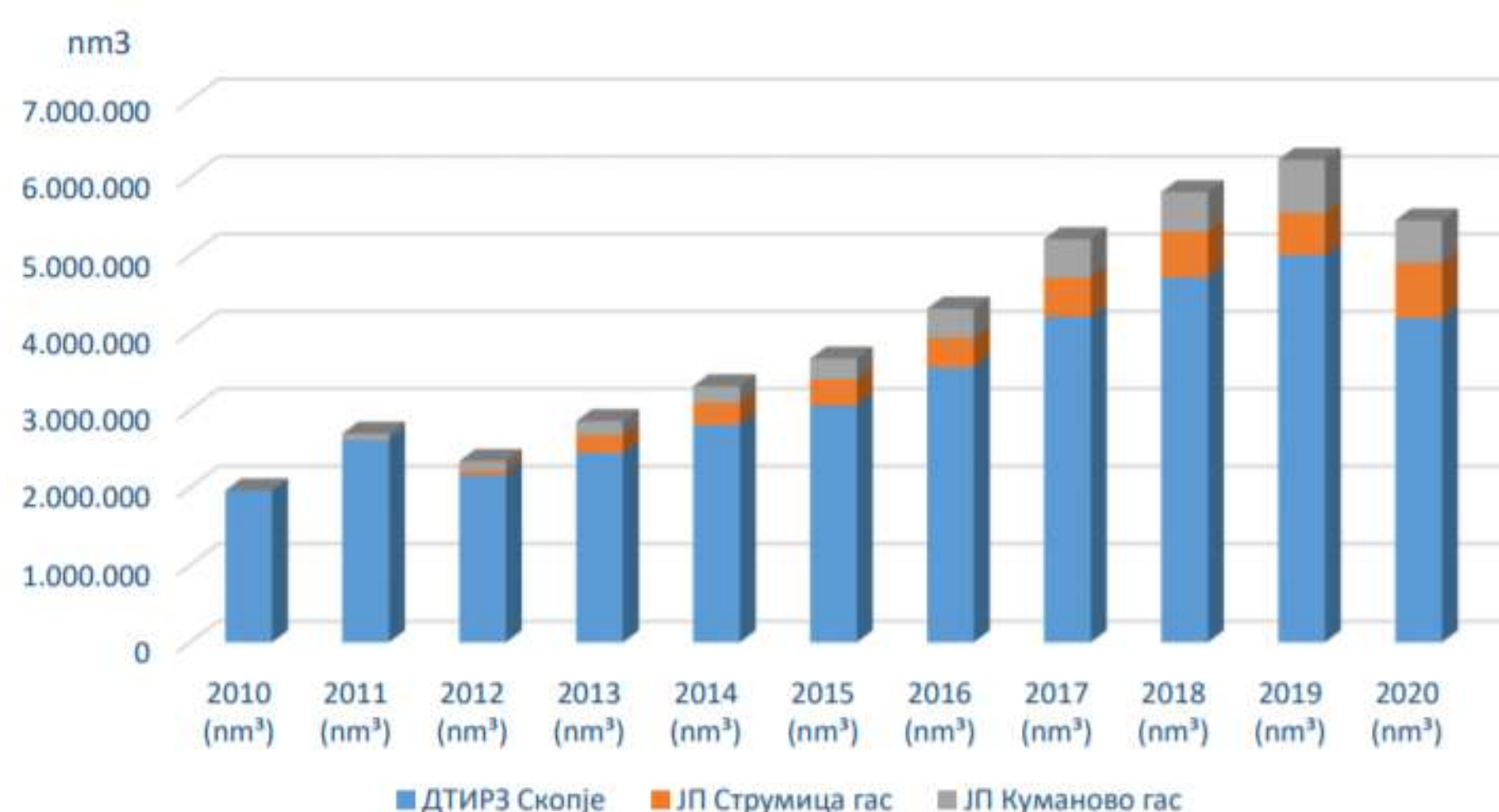
■ Русија (66.67%) ■ Европска унија (33.33%)

Инфраструктурата, како примарната така и секундарната на дистрибутивниот систем сè уште е во рана фаза, односно само три градови имаат дотек на природен гас, кои се поврзани и зависни на единствениот извор на природен гас од Република Бугарија, и тоа: Скопје, Куманово и Струмица. Во секој од овие градови се основани државни јавни претпријатија кои вршат дејности со природен гас и притоа ги снабдуваат корисниците со истиот (ЈП Куманово-гас и Струмица-гас, додека во Скопје таа дејност ја врши ГА-МА, кое е државно јавно претпријатие основана од Владата на Република Северна Македонија и Макпетрол АД). ЈП Куманово-гас и ГА-МА се директно приклучени на дистрибутивниот систем, а ЈП Струмица-гас не е поврзана со преносниот систем, туку природниот гас се транспортира до декомпресиска станица, од каде што потоа под притисок од 4 бари истиот се пушта во гасоводна дистрибуција. Од друга страна, ТЕ-ТО АД ја користи енергијата добиена од природниот гас за производство на електрична енергија, но и за производство на топлотна енергија, кој понатаму преку градскиот топлински дистрибутивен систем стигнува до корисниците.

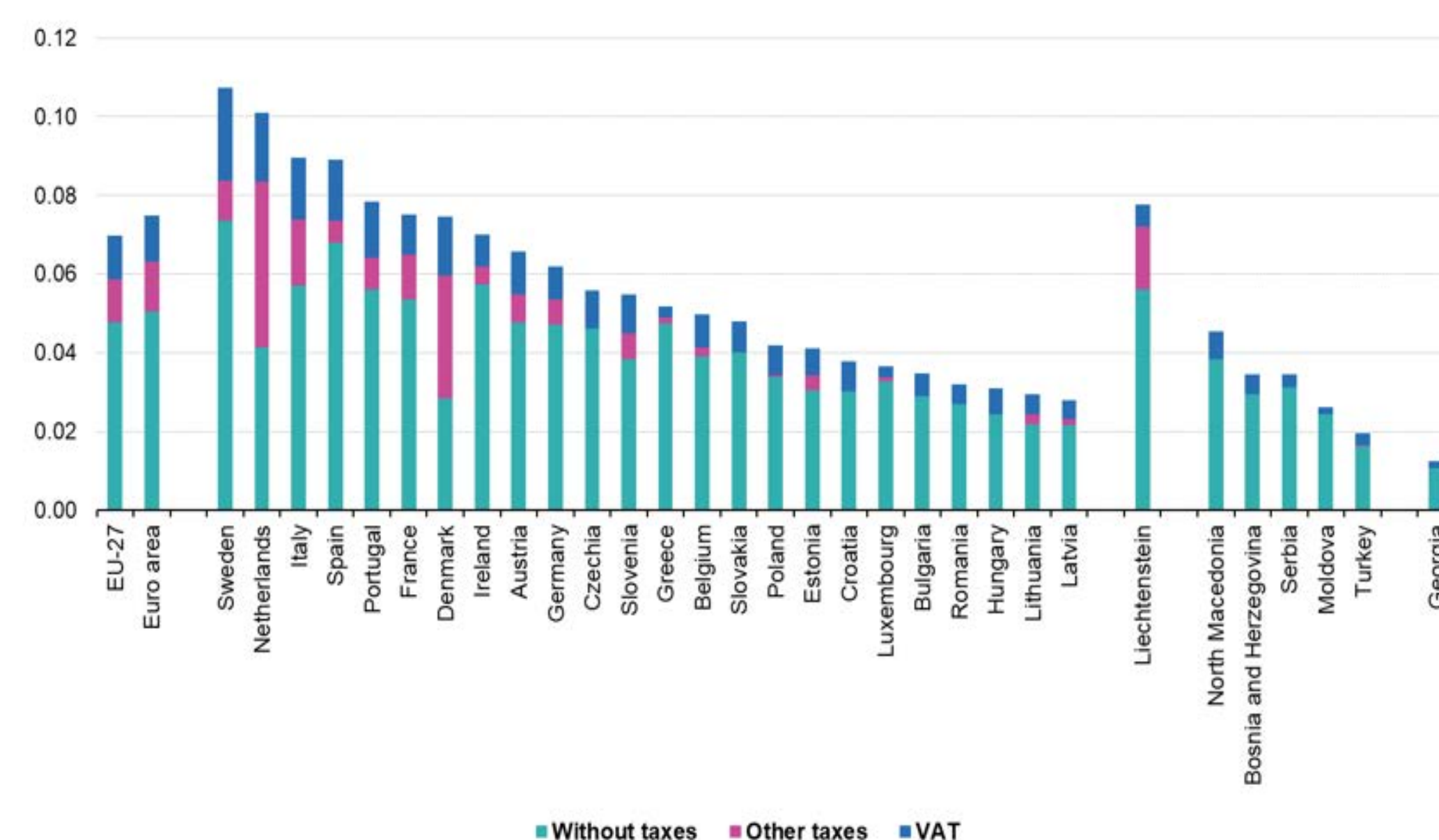
Пазарот на природниот гас во РСМ е многу мал во однос на другите европски земји и поради тоа цената на природниот гас е повисока во однос на соседните земји. Количествата на природниот гас забележуваат пораст во индустрискиот сектор во последните години, особено во индустриските зони кои се под Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони.

Потрошувачка на гас во nm³

Цена на природен гас со данок и данок на додадена вредност по земја

Natural gas prices for household consumers, second half 2020 (EUR per kWh)

Note: Cyprus, Malta and Finland do not report natural gas prices in the household sector. Source: Eurostat (online data codes: nrg_pc_202)

eurostat

Според Еуростат, Република Северна Македонија плаќа најскап природен гас кој доаѓа од Руската Федерација во однос на земјите од регионот, што изнесува 0,0454 евра на еден киловат час. За разлика од Р.С. Македонија, Република Србија го плаќа природниот гас по цена од 0,0313 евра по киловат час, а Босна и Херцеговина 0,0346 евра по киловат час. Од земјите членки на Европската Унија во регионот, Република Бугарија плаќа најевтин природен гас со 0,0348 евра по еден киловат на час, додека Република Хрватска 0,0377 евра по еден киловат на час. Најскап природен гас во регионот плаќа Република Грција, 0,0517 евра по еден киловат час. Цените кои се анализирани се преземени заедно со данокот на природниот гас и со данокот на додадена вредност, кој го има само во Република Грција, додека во сите останати земји од регионот нема данок на додадена вредност.

Со оглед на досегашната гасоводна инфраструктура и единствениот извор на увоз преку коридорот 8, Република Северна Македонија набавувала природен гас кој потекнува од Руската Федерација. Според Индексот на меѓународно присуство за 2019 година на Институт Преспа јасно е изразено доминантното присуството на Русија во Северна Македонија во Економската варијабла под индикаторот увоз на природен гас.

Експертите сметаат дека „државата треба да создаде услови за поттикнување на инвестиции во обновливи извори на енергија, а во однос на гасификацијата треба да се поврземе со земјите од регионот“ како и „да ја зголеми поддршката на компаниите во енергетскиот сектор, да се инвестира во енергетскиот сектор, да ја намалиме зависноста од увоз на енергенси во РСМ“.

Првиот чекор кон тоа е токот од Алексадрополис, односно изградба на интерконекцијата за пренос на природен гас Грција - Северна Македонија. Со ова државата би имала 2 извори на природен гас, пазарот ќе се диверзифицира, ќе се зголеми конкуренцијата а тоа ќе придонесе и понатамошно намалување на цените на природен гас. Со оглед на досегашната гасоводна инфраструктура и единствениот извор на увоз преку Коридорот 8, Република Северна Македонија набавувала природен гас кој потекнува од Руската Федерација. Според Индексот на меѓународно присуство за 2019 година на Институт Преспa јасно е изразено доминантното присуството на Русија во Северна Македонија во економската варијабла под индикаторт увоз на природен гас.

Експертите сметаат дека „државата треба да создаде услови за поттикнување на инвестиции во обновливи извори на енергија, а во однос на гасификацијата треба да се поврземе со земјите од регионот“, како и „да се зголеми поддршката на компаниите во енергетскиот сектор, да се инвестира во енергетскиот сектор, да се намали зависноста од увоз на енергенси во РСМ“.

Првиот чекор кон тоа е текот од Алексадрополис, односно изградба на интерконекцијата за пренос на природен гас Грција – Северна Македонија. Со ова државата би имала 2 извори на природен гас, пазарот ќе се диверзифицира, ќе се зголеми конкуренцијата, а тоа ќе придонесе за понатамошно намалување на цените на природен гас. Експертите се поделени по ова прашање и спорат околу исплатливоста на проектот, односно колку инвестицијата на државата во гасна централа и гасен терминал во Грција ќе обезбеди долгорочна енергетска стабилност. Според Владата, експерти по енергетика и државни службеници од секторот енергетика, оваа инвестиција освен стратешки придобивки треба да донесе и економски придобивки. Секторски експерти со долгогодишно годишно искуство на темата тврдат дека „изградбата на интерконективниот гасовод ќе овозможи подобрување на геополитичката положба на државата во однос на можноста за изградба на други интерконективни гасоводи со соседните држави и трасите на природен гас низ територија на Северна Македонија до соседните држави“, односно „ќе се зајакне геополитичката позиција на државата затоа што ќе имаме можност да добиваме гас од повеќе извори и нема да зависиме само од еден извор“, што, секако, би ја ставило државата во далеку поповолна позиција.

Од друга страна, академската заедница има дилема дали и колкави би биле придобивките. Предупредувањата се насочени кон тоа дека државата се обврзува со влез во инвестиција која

ќе значи купување на гас по поскапа цена, со оглед на тоа дека терминалот кој се гради во соседна Грција е на течен гас.

03

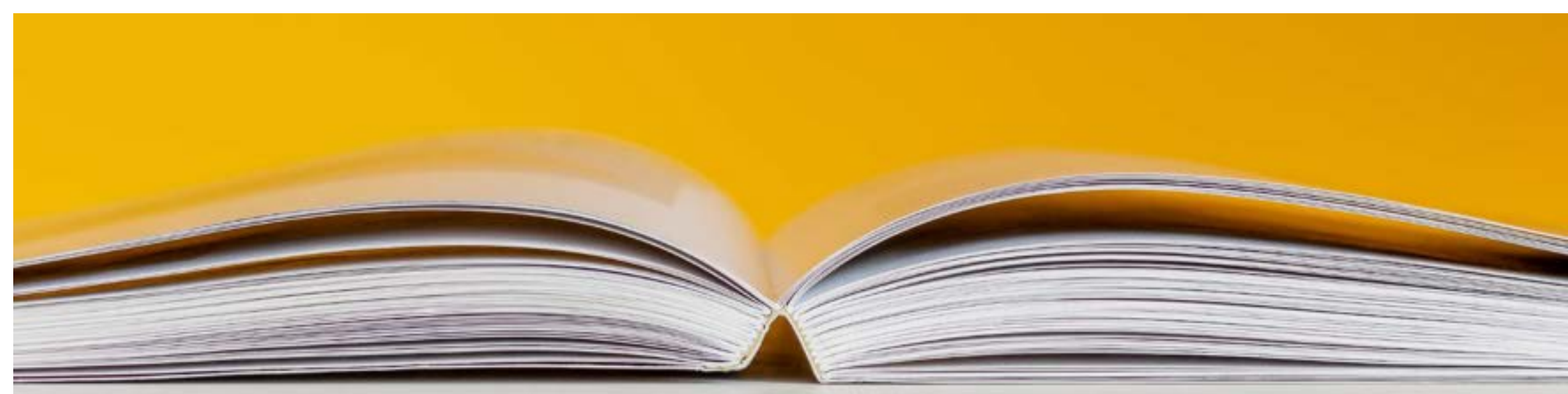
Заклучоци и препораки

И покрај сите дилеми во јавниот дискурс и поделените експертски мислења, неминовен е фактот дека нештата се поместија од статус quo на енергетскиот пазар особено пазарот со природен гас.

Новиот извор на природен гас, преку токот од Алексадрополис, допринесува кон по стабилен и одржлив развој на пазарот со енергетски ресурси. Ова дополнително значи диверзификација на пазарот, односно веќе државата нема да биде зависна само од рускиот гас набавен преку коридорот 8, туку дополнителниот извор обезбедува независност за потрошувачот и регулирање на цените. Според горенаведеното, Република Северна Македонија во моментот плаќа најскап природен гас во споредба со државите од регионот, а ова е резултат на досегашниот монопол врз пазарот со природен гас. Намалените цени ќе донесат и позитивни придобивки за сите граѓани врз стандардот за живот, но и врз заштита на животната средина. Употребата на природниот гас во домаќинствата значително ќе го намали загадувањето на воздухот, кое во последните 10тина години се повеќе е забележливо особено во урбаните средини на државата. Секако патот до овие придобивки е долг, особено со изградбата на секундарната мрежа до домаќинствата, но тоа е процес кој е неминовен и кој мора да се имплементира целосно како би обезбедил одржлив развој на државата.

04

Користена литература

1. <http://internationalimpact.mk/>
2. Регулаторната комисија за енергетика и водни услуги <https://erc.org.mk/pages.aspx?id=167>
3. АД ГА-МА <http://gama.com.mk/Default.aspx?id=fdb0f39d-0223-402d-be2f-bbbaa45dfa48>
4. ЈП Струмица-Гас, <https://www.strumicagas.mk/index.php/home>
5. ТЕ-ТО АД <https://te-to.com.mk/vizija-misija-i-ostvareni-rezultati/>
6. Годишен извештај на Регулаторна Енергетска Комисија, 2020

Citizens for change!

Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Преспа Институт и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Цивика мобилитас, Швајцарската агенција за развој и соработка (SDC) или организациите што ја спроведуваат.

Здружението за истражување и анализи ЗМАИ е корсник на финансиска поддршка од програмата Цивика мобилитас.

РУРАЛНА КОАЛИЦИЈА
KOALICIONI RURAL

Детска Амбасада
За Сите Деца во Светот
Република Македонија

CSR D PRIZMA
Centre for Social Research and Development

